

Sófár

2010. 11. 17.

עתון הקהילה היהודית בני־רעג'האזה – a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

KÖVEK, KÉPEK, KONKLÚZIÓK

Az elmúlt néhány hétben a sajnos igencsak kis létszámú csoport képviselőjeként két volt nyíregyházi születésű, nyíregyházi deportált túlélő is késztetést érzett felkeresni egykori felhőtlen gyermekkorára, majd a szenvedések, üldöztetés kezdetének színhelyét, azaz szülővárosát.

Szívemarkoló élmény volt tanúja lenni annak a pillanatnak, amikor Apjokné Székely Évából – hatvanhat évvel az események után első alkalommal belépve a zsinagóga kapuján – kitört a sírás, majd felszínre törtek az évtizedeken keresztül magában hordott, szinte senkivel meg nem osztott emlékek. Fénykép-szerű pontossággal láttatta az egykori gettókorházaként működő zsinagóga akkori állapotát, embertelen körülményeit, ahol orvos nagybátyja mellett ápolónőként próbálta hasznossá tenni magát. Látszatra kissé megnyugodva késő délutánig szinte megállás nélkül, folyamatosan beszélt gettóban, majd koncentrációs táborokban megélt tapasza-

latairól, emberi sorsokról, emberi és kevésbé emberi hozzáállásokról, melyek további dokumentálásra, feldolgozásra méltóak...

Kerekes (Kampf) György a holokauszt óta már többször járt Nyíregyházán. Legutóbbi látogatása alkalmával többünknek volt szerencsénk meghallgatni előadását, miben a megélt szenvedések közül ő is a legaljasabb emberi gonoszságnak való tehetetlen kiszolgáltatottságot tartotta a legkevésbé elviselhetőnek.

Szerinte is akár egy konferencia keretén belül tudatosítani kell olyan egy mondatban kifejezhető igazságokat, mint pl: kárpótlást nem a „zsidók” kapnak, hanem túlélők. Más népek, csoportok tragédiáihoz hasonlítva a holokauszt egyediségére az a jellemző, hogy csecsemőtől aggastyánig zsidóként nem volt sansz a deportálás elkerülésére, túlélésre. Felajánlotta segítségét egy ilyen konferencia esetleges megszervezéséhez.

A háború utáni teljesen más életpálya, a tapasztalatok különböző megélése, feldolgozása

vagy fel nem dolgozottsága ellenére az általam ismert szinte valamennyi sors- és kortársaikkal egyetemben mégis szinte kivétel nélkül mindannyian az őket követő generációk számára követendő példaértékű bölcsességről tanúságot téve teljesen azonos konklúziókat vontak le. Nevezetesen, hogy az emberi életet megnyomorító minden indulat, gyűlölet nélkül minden résztvevőnek szembe kell nézni a múlttal és a jelenben is hallható múltbéli antiszemita szlogenekkel, melyek ugyan sajnos a kelleténél jóval nagyobb hangerővel elhangzanak, de tettekben megnyilvánuló módon is tapasztalható a „csendes többség” igénye a közös sors, közös veszteség tényének kinyilvánítására és a szélsőségektől való elhatárolódásra.

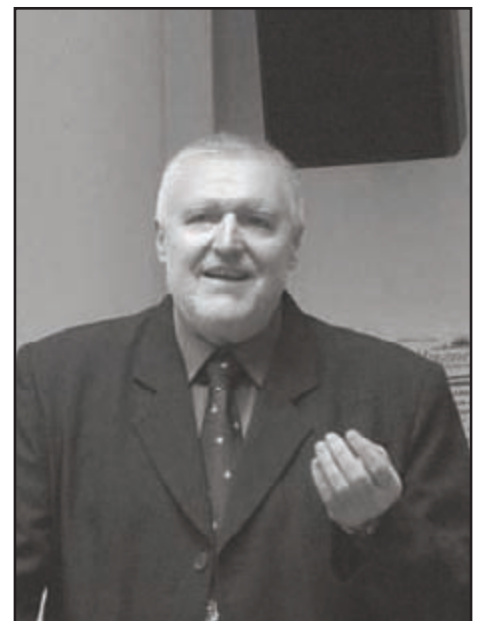
Ilyen tettekben is megmutatózó példa erre a Nyíregyházi Főiskola hozzáállása, mely egy vallástörténeti szekció keretén belül helyet adott Somos Péter „Kövek között” című fotókiállításának és a megnyitót követő Nyíregyháza hajdani zsidó intézményrendszerit,

Apjokné Székely Éva

Kerekes (Kampf) György

Dr. Riczu Zoltán

építészeti emlékeit bemutató előadásnak.

A művészi képek elemi erővel fejezik ki a gyűlölködés értelmetlenségét. A kövek között bolyongva töredékeként bukkannak elő a sírfeliratok: „Auschwitzban zsidó származása miatt mártírhalált halt...”, „Névtelen mártír zsidó asszonyok, aggok és gyermekek...”, „Soha többé!...” A temetői emlékfal csak részletekben, néhol háttérként jelenik meg a fotókon, homályosan, mint a máig ködbe burkolt és kibeszéletlen múlt, de utalván arra, hogy mentőként ott áll, létezik, olvasható. Néhány lépést kell csak megtenni ahhoz, hogy közelebb jusson hozzá bárki...

Riczu Zoltán a tőle megszokott magas színvonalú előadásában a hajdani zsidó közélet, építészet értékeinek ismertetésén túl kitért a történelmi, társadalmi háttérre és zsidó polgárok személyes tetteire, melyek ellentmondanak mindenféle széljobbant propagandának. Mindez egybecsengve a kiállítás megnyitójában elhangzottakkal: „hány zsidó tanár, diák lenne ma” alátámasztja a történelmi tény,

Prof. Dr. Jánosi Zoltán

miszerint a kiegyezéstől a világháborúig polgárosodás néven ismert időszakban a zsidóság motorja volt a folyamatos fejlődésnek, kik nem kivásárolták, privatizálták, államosították az ipart, mezőgazdaságot, kultúrát, hanem megteremtették. El lehet gondolkozni, ha ez a folyamat töretlen, hol tartana az ország és hová vezet az oktalan gyűlölet. Szintén a megnyitóban hangzott el Prof. Dr. Jánosi Zoltán rektor szájából egy Ady idézet: Ölelkezünk kellene „Áron nyughatatlan népével”.

Sárosi György

Sírni, de halkan

Az alábbiaknak nem csupán az esedékes, 66. évforduló adhatott aktualitást.

1944. október 15.-ének napsütéses vasárnapja a kormányzó „kiugrási” rádióbeszéde fölötti családi eufória jegyében kezdődött. Kora délután azonban ránk telefonált Nuci gróf: az események várható tragikus fordulata miatt siessünk mindhárman az ő Lendvay utcai villájába.

Nuci gróf: urológus édesapám hűséges páciense, a két számjegyű nyilas párttagsági könyv büszke tulajdonosának, gróf Festetich Sándornak Ernő keresztnévű jóképű fia, aki, hogy apját bosszantsa, kérekedett liberális nézeteivel, mi több, zsidó baroneszt vett nőül. A felszabadulás után Svájcban lett bárzongorista; ez az utolsó hírem róla. Remélem, hosszú, boldog élet adatott neki.

Mindazonáltal a főúri villában hamar, egy-két hét alatt kitélt az időnk. Állítólag a főkomornyik fenyegetőzött följelentéssel; hihetően hangzik, nincs okom kétségbe vonni.

Indulás a következő menedékbe: egy másik páciens, Pataki Sándor vilamoskalauz kőbányai szobakonyhájába (a műveletet úgy nevezték: télachra menni). Minden előre meg volt beszélve, csak azt nem említette a rokonszenves házigazda, hogy nyilvántartott szociáldemokrata. Erre fázunk rá mindnyájan. Egy novemberi reggelen kétségbeesve szaladt fel Gruber Erzsike, Pataki barátnője: a kapu alatti névtáblán három nyilas keresgéli a Pataki nevet.

Mire felértek a „testvérek”, édesanyám választotta a lehető legrosszabb megoldást: a csöpp lakás spájzába vonszolt. Csak természetes, hogy a nyilasok első útja oda vezetett. Anyukám valamit hablatyolt Teréz körúti lakásunk és a Nyugati pályaud-

Szántó Judit a temetői emlékfalnál

var (bomba)veszélyes közelségéről, mint ottlétünk okáról, a spájzt pedig rossz idegállapotával hozta kapcsolatba. Máskülönben nincs mivélünk semmi baj: elvégre édesapám első világháborús kitüntetései Szálasi Ferenccel rendelkezők szerint is mentesítő hatásúak. Mindazonáltal elvezettek mindhármunkat: Patakit, anyut, engem. (Apukám éppen iratokért szaladgált, és sokak szerint ez volt a szerencsénk: a jó kiállítású, negyvenes férfi látványát a hóhérlegények provokációként élték volna meg.)

Hosszú volt az út az Andrassy út 60-ig, bár villamossal mentünk. És anyukám, mihelyt némi távolság választott el kísérőinktől, odasúgta: „*Sírj, Judika, folyamatosan, hátha meghatódnak, de csak halkan, nehogy idegesítsük őket!*”

Annak a tizenegy éves szőkecopfos kislánynak, aki voltam, ezt nem kellett kétszer mondani. Egyfelől igazán

nem volt jókedvem, másfelől, Jókain, Mikszáthon, Gárdonyin nevelődve, romantikusnak is találtam a veszélyes helyzetet, és benne a pityergő kis ártatlanság szerepét.

A „zöld házban” először Patakit hallgatták ki. Mi a másik helyiségből reszkelve hallgattuk az ütlegek csatánását. Majd elhangzott a vezényszó: „Most jöjjenek a nők!” Ez hízelgett egy kicsit, bátorságot is adott. Amikor megpillantottam szerencsétlen jótévőnk dagadt, tűzpirosra pofozott arcát, azt kiáltottam a vállatóknak: „Engem verjenek agyon, de az anyukámat ne bántsák!” Ez igen hatásos volt. Amikor anyukámat Pataki betegségére nézve akarták kihallgatni (tisztázandó, hogy nem egy elvtársunkhoz, hanem „csak” egy pácienshez menekültünk), engem kiküldtek: nem a kislány füleinek való. Szemérmes pribékeket sikerült kifognunk.

Délben egy óra eltávoztást kaptunk: „Ha nem jönnek vissza, ezt az embert kivégezzük.” Megkerestük édesapámat, összeborultunk, majd, anya s lánya, visszamentünk. Önként az Andrassy út 60.-ba! Ahová a porta őrei nem akartak beengedni; úgy kellett erőszakoskodnunk, és vállatóinkhoz fellebbeznünk.

Újabb kihallgatások után (ezt már a halálfejesek folytatták) mi kettőnk kora este elengedtek. A kitüntetések még hatottak; a kormány elmenekülése után, amikor a csöcselék került hatalomra, röhögve összetépték volna a becses papírokat. Még számos viszontagságot éltünk meg, mígnem saját, Teréz körúti lakóházunk pincéjéből, Pataki pedig az internáló táborból, épségben szabadultunk.

Újabb egyre többet gondolok ezekre a napokra, hetekre, hónapokra. Az újnylas veszedelem lidércesen aktuális zöngével ruhazza fel őket. Ma még sírhatunk vagy kiabálhatunk, vérmérséklet szerint, és még nem kell takarékoskodnunk a hangerőnkkel. Ha idegesek lesznek tőle, annyi baj legyen!

Hallassuk a hangunkat.

Szántó Judit

Magas rangú állami elismerésben részesült a Nyíregyházi Zsidó Hitközség elnöke

A Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetéssel ismerték el a Nyíregyházi Zsidó Hitközség elnöke, Kertész Gábor munkáját.

Ezzel a szalagcímmel adta tudtul a MAZSIHISZ az elektronikus sajtón keresztül, hogy hitközségünk elnöke 2010. október 23-án megkapta e magas kitüntetést.

Elnök Úr!

Gratulálunk, jó egészséget és további sikereket kívánunk a magán – és a közéletben egyaránt.

EGY KITÜNTETÉS MARGÓJÁRA

Nem a magyarázkodás kényszere mondatja velem, hogy az értesítés váratlanul ért...Előjele nem volt, indokát ma sem ismerem igazán, legfeljebb magamnak próbáltam utólag valami öngazolás felét gyártani.

Hogy éreztem-e akkor, a kézfogás pillanatában vagy azóta büszkeséget? A kérdésre az a válaszom, hogy nem az elnöknek van hitközsége, hanem a hitközségnek van elnöke. (Az meg olyan, amilyen, a történelem viharában megtépzott, megtizedelt közösség, mint a szegény ember: vízzel főz. Hol vannak már a régi tekintélyes, világi-vallási kérdésekben egyaránt tudós, nagytekintélyű rabbik, elnökök?) Így ha a vezető kitüntetést kap, azt csak abban az esetben kaphatja, ha a közösség eltűri a személyét többé-kevésbé. Inkább többé. Ha olykor hibázik is, türelmetlen, nem mindig demokratikus, vagy kénytelen nem túl demokratikusan irányítani, de a többség még 13 év után is azt érzi, hogy tett annyit, hogy érdemes egy időre még megtartani a szolgálatában. Így a kitüntetés a közösség érdeme a fenti logika szerint, a közösség járja ki. A felterjesztő meg talán ráérez arra, hogy lám, van egy közösség, amiről csak jót mondanak, ahonnan nemigen szívárog ki pletyka, botrány.

A kitüntetés, ha már nem szolgálja a kitüntetett megújulását, felrázását, nem arra ösztönzi, hogy vegyen nagy levegőt és végezze dolgát, talán jobban, mint eddig, akkor már csak kései adomány. Ennyiben tartottam magam szerencsésebbnek néhány más kitüntetettnél.

A gratulációk? Az ember esendő.... Ahogy növekszik a gratulálók száma, annál gyakrabban kérdezi a hiúság kisördöge: és ő miért nem?

Az fájdalmas, hogy Margitka, Ági és Manyika nénik, Andris, Jutka és sokan mások már nem osztozhatnak a megtiszteltetésben velem, velünk.

Köszönöm a hitközség minden tagjának, hogy a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt tulajdonosa lehettem.

Kertész Gábor elnök

VANNAK MÉG TANÚK VI.

Preisz Dezsőné Magdi néni, akivel a következő interjút készítettem, egy apró természetű, ősz hajjú, fiatalos gondolkodású hölgy.

Lányával, Verával élnek együtt egy szép, kényelmes családi házban, ahol – idézem Őt – „mindenben kiszolgálják”, mert a sok törés miatt lehet, hogy több a féltés, mint kellene.

Születési neve: Schwartz Magdolna, 1925. január 23-án született Ópályiban. Édesanyja: Nord Rozália, édesapja: Schwartz Ábrahám.

Következzék Preisz Dezsőné története.

Édesapám épület- és bútorasztalos volt, Vaján tanult hitközségünk tagja, Galambos Zoltán nagyapjánál. Édesanyám Gulácson született, az ő családja nagyon vallásos volt, a nagyszülők idős korukban halálukig velünk laktak. Négyen voltunk testvérek. Teréz 10 évvel, Ferenc 5 évvel, Olga 4 évvel volt idősebb, mint én.

Ma is emlékszem a szombatok búcsúztatására, ami különleges élmény volt. Nagyapám imádkozott a színes fonott gyertyával, amit én tartottam, majd bort öntött az asztalra és meggyújtotta. Ez volt a „dolizás”. Nagyapám szakállas volt, családunk aszszonyai a vallási előírás szerint parókat viseltek

Templomba és elemi iskolába Mátészalkára jártam. Izraelita elemi iskolának hívták, 6 osztályt jártam itt. A hatodik osztály befejezésekor vizsga volt, ahol a főrabbi közölte, hogy a hitközség megengedheti magának, hogy egy gyerek tovább tanulását biztosítsa. Én jelentkeztem, hat hét alatt lettem a különbözeti vizsgát a polgári első osztályból. Nyomban a második osztályba kerültem, a Mátészalkai Magyar Királyi Polgári Iskolát 1940-ben fejeztem be. Öten voltunk zsidók az osztályban. A magyar-tanárnőm Hitlert már 1940-ben Napóleonhoz hasonlította, egyenlőségjellel írta fel nevüket a táblára.

Nekünk, zsidóknak 1940-ben már nem volt értelme továbbtanulni a zsidótörvények miatt, ezért dolgozni kezdtem.

Angóra gyapjút fontam, majd 1943-ban felmentem Budapestre. Budapesten először egy sapkaüzemben dolgoztam, Olga nővé-

Családi fotó

remmel együtt. Ezt követően fehérneműüzemben a Lovag utca 10. szám alatt, melyet később hadiüzemmé nyilvánítottak. Katonaköpenyeket és zubbonyokat varrtunk. Én a tulajdonos édesanyjánál, Rosenzweig néninél, míg Olga nővérem a barátnőjével lakott.

Teréz nővérem férjénél volt. Férje, Segelbaum Sámuel munkaszolgálatos volt, Teréz pedig otthon élt a szüleimmel.

Ferenc bátyám 1941-ben, 21 éves korában vonult be Kiskunhalasra munkaszolgálatra, onnan Szegedre került. 1943-ban Szegedről hajóval vitték el őket Szerbiába, Borba, ahol a rézbányában dolgoztak.

1944. október 15-én, mikor Szálasi átvette a hatalmat, egy hétig nem mehettünk ki a házból. A ház a németek bejövetele után csillagos ház lett, a Kazár u 5. a VI kerületben. Október 22-én dörömbölésre ébredtünk, összeszedték a zsidó férfiakat, majd egy plakát jelent meg a kapun, ahol felszólítottak minden 16 éven felüli zsidó férfit és nőt, hogy kötelező bevonulni a

KISOK pályára. Volt a házban egy légalattalmi helyettes nő, aki személyesen akarta kikísérni a zsidókat, azt sem engedte, meg hogy elmenjek a nővéremhez, a Klauzál térre. Tisztelegve adta át csoportunkat a nyilasoknak.

A nyilasok karszalaggal, árpád sávós zászlókkal randalíroztak a KISOK pályán, később elindítottak bennünket Káposztásmegyerrre, ahol egy stadionban töltöttük az éjszakát a padokon, majd gyalog vittek Vácbotyánba, ahol 3 hétig voltunk, és sánccot ástunk.

Itt egyik alkalommal a nyilasok bejelentették, hogy megtorlasként tizedelés lesz. Egy asszony a csoportból szökést kísérelt meg, de elfogták, és könyörgése ellenére lelőtték. A tizedelést végigjátszották, kiválasztották az egyik lányt, aki sírva búcsúzott el tőlünk. Mindannyian remegtünk, sírtunk, majd a nyilasok jót röhögtek és elmentek.

3 hét elteltével elindítottak Németország felé, még mindig gyalog. Pütkösdfürdőn, ahol munkaszolgálatosok csatlakoztak hozzánk, a strand területén aludtunk egy éjszakát, itt rettenetesen megáztunk. Akkor már napok óta nem ettünk. A menet ment tovább, amikor az úton eldobva találtam egy darab kenyérhéjat, aminek volt egy kis bele. A velem lévő lánnyal felvettük a földről, kicsit megfűjtük és megettük. November eleje volt, hideg, nyirkos idő. Gönyűnél egy uszályba vittek le bennünket, ahol nagyon jó meleg volt, nem érdekelt már más, csak az, hogy jó meleg van. Különben végig egész úton a szabadban aludtunk, november vége volt. Hol nyilasok, hol katonák kísérték bennünket. Mosonmagyaróváron egy malomban aludtunk. Itt két katona egy dézsából mindenkinek adott egy csupor vizet, ez volt az útravaló. Az osztrák határon adtak át bennünket a németeknek. Onnan hitlerjugendek kísérték bennünket a 6 km-re lévő Zündorfig. Bevagoníroztak, adtak kenyeret és margarint enni. Innen Dachauba utaztunk marha-vagonban. Itt kb. egy hétig voltunk, majd Ravensbrückbe vittek, ahol elvették a ruháinkat, mindent le kellett adni. A mások által korábban levett holmiból adtak egy szál ruhát.

Egy hatalmas sátorban szállásoltak el, aminek sárga bazalt kövekkel volt kirakva az

alja, a sarokban hat kübli volt. Tisztálkodási lehetőség semmi. Itt találkoztam esztergomi cigányokkal.

Három hétig voltunk a sátorban (Zelt-ben) egy szál ruhában, a csupasz kövön fekvődtünk és aludtunk. December második felében civil német férfiak jöttek, akik kiválogattak bennünket munkára. Fürödni mentünk, kaptunk egy szál csíkos szoknyát és egy rövid kabátot, aminek az ujjára piros háromszög volt festve, fölötté egy ujjnyi széles sárga csík. Levágták a hajunkat, de nem kopaszra, csak rövidre. Újból útnak indultunk, SS nők kísérték bennünket Spandauba. Itt beton barakkokban szállásoltak el, ahol emeletes ágyak voltak szalmazsákkal. Az egyik barakkban a zsidó nők, a másik barakkban orosz és szerb lányok voltak. Estére érkezünk meg, enni aztán már nem adtak, csak majd reggel egy kis feketekávé.

Reggel munkára osztottak be bennünket úgy, hogy reggel 6-tól este 6-ig, másik héten este 6-tól reggel hatig dolgoztunk. A gyárba gyalog mentünk, kb. egy óra hosszai tartott az út, SS nők és kutyás SS katonák kísérték. A gyár fegyvergyár volt, bombát gyártottak benne, a munkavezetők civil német munkások voltak. Én az egyik szerb lánnyal dolgoztam együtt, egy kézikocsira kellett a darabonként 22 kg-os bombákat felrakni, majd a kazánnál lerakni. A kazánkezelők belga, olasz és holland férfigyolgyok voltak. Az enivalót majd a táborban kaptuk meg. Reggel és este egy csupor feketekávé, ebédre egyik nap vízben főzött káposztát, másik nap vízben főzött marharépat és egy darab kenyeret kaptunk. A civil munkások sajnáltak minket, egyikük hozott nekem mosósódat, én azzal minden este jéghideg vízben megmosakodtam, lehet, hogy ezért maradtam meg. Egyik alkalommal a bombát ráejtettem a lábamra, nem bírtam ráállni. Odajött az SS nő, kérdezte németül, hogy „Miért nem dolgozol, te disznó?” Mondtam neki, hogy ráesett a cylinder a lábamra, raccsolva beszélt, mondta, hogy mutassam, de én nem értettem, hogy mit mond, és akkor agyba-főbe vert. A civil munkavezető vette le a facipőt a lábamról, és amikor meglátta az SS nő, annyit mondott, hogy „nem tudtam”. Este a rabomobillal vittek vissza a lágerba.

Aztán 1945. április 20-án elindítottak bennünket, akkor még nem tudtuk, hová. A betegeket, gyengéket autón vitték, én megbeszéltem az egyik lánnyal, hogy inkább gyalog megyünk, mert ki tudja, hova viszik majd a betegeket. Adtak az útra egy negyed kiló kenyeret. SS nők kísérték az úton, egyszer csak azt láttuk, hogy az autó, ami a betegeket vitte, visszafelé jött, felszállítottak az autóra, és úgy vittek el Sachsenhausenbe. Ez is egy tábor volt. Az SS-ek nem maradtak ott, hanem elmentek, az egyik SS nő még köszönt is: „Aufwiedersehen”.

Másnap láttuk, hogy orosz repülőgépek szállnak a tábor fölött. Ekkor már nem volt ott egy német sem. A foglyok feltörték a raktárakat, amiben ruhák voltak, átöltöztünk. Másnap jöttek az oroszok, kinyitották a lágerkaput, mehet mindenki, amerre lát. Nem volt megszervezve semmi. Az oroszok a kapuban egy nagy zsák kristálycukrot osztottak szét, akinek volt edénye, eltette a cukrot. Én úgy számoltam, hogy április 22-én szabadultunk fel.

Négyen lányok együtt indultunk el gyalog hazafelé. Útközben elhagyott házakban aludtunk, majd csehekkkel találkoztunk, akikhez csatlakoztunk. Eljutottunk Landsberg am Warthebe, ez egy gyűjtőláger volt, ahonnan aztán vagonban jöttünk haza 1945. augusztusban.

Nem tértem rögtön vissza Mátészalkára, hanem Budapesten maradtam, mert megtudtam, hogy az én családtagjaim közül még akkor nem jött haza senki. Rosenzweigékhoz mentem el, ők már januárban felszabadultak, mert Budapesten bujkáltak.

Olga nővérem októberben jött haza Bergen-Belsenből.

Teréz nővérem, Ferenc bátyám és a szüleim odamaradtak. Teréz nővéremről és a szüleimről nem tudtam meg semmit. Ferenc bátyámról jött hír, hogy visszahozták Borból, valamelyik németországi lágerba került és ott halt meg.

Teréz nővérem férje, Segelbaum Sámuel betegen, fél szemmel, 30 kilósan jött haza Mauthausenből.

Megkérte a kezem, és 1946 januárban összeházasodtunk.

Semmi nélkül kezdtük meg az életünket,

Schwartz Magdolna 19 évesen

nagyon sokat küzködtünk. 1949-ben költöztünk Nyíregyházára, a férjem a Földműves Szövetkezetben dolgozott, nyersbőr- és tollátvevő volt.

Három gyermekünk született, Teréz, Vera, László.

A férjem 1965-ben meghalt. Egyedül maradtam a három gyerekkel. Közel 17 évig a Vagépnél dolgoztam, az oxigén lerakatnak voltam a vezetője. Munka mellett 1967-ben Pénzügyi Technikumban leérett-ségiztem. 1980. február 9-én mentem nyugdíjba, addig végig a Vagépnél dolgoztam. 65 éves koromban hívtak a hitközséghez, ahol öt évig dolgoztam. Aktívan részt vettem a kárpótlási ügyek intézésében.

1976-ban újból férjhez mentem Preisz Dezsőhöz, házasságunk azonban nem sikerült, 1982. januárban elváltunk.

85 éves elmúltam, most a lányommal, Verával lakom együtt, van öt unokám és négy dédunokám, akiket nagyon szeretek. Minden pénteken gyertyát gyújtok, mert szegény anyukám azt mondta, hogy a halott lelkek egész héten dolgoznak, csak akkor pihennek meg, ha a hozzátartozójuk péntek este meggyújtja a gyertyát.

A WIEDER CSALÁD

Megboldogult Nagypám, Rabbi SHULEM WIEDER volt a nyíregyházi ortodox főrabbi 1893. január 20-tól 1944-ig, több mint 50 éven át, a deportálásig, amikor elhurcolták Auschwitzba.

Reb Shulem Wieder nagy tudású, híres Talmud-tudós volt. A Nyíregyházi Jesivát vezette, nagyon sok tanítványa volt.

Számos kézírata eltűnt a háborúban. Borzasztó nagy veszteség volt, hogy soha nem kerültek elő.

Shloyme Wieder rabbi

Elpusztult 82 éves Nagypám majdnem az egész családjával, és szinte az egész nyíregyházi zsidó hitközség..

Én voltam a háború után a legfiatalabb életben maradt unoka. 1936-ban születtem a Víz utca 27-ben. A hátsó kerítésen át tudtunk menni Nagypához. A rabbi háza – ha jól emlékszem – a Síp utca 5. szám alatt volt, ahol a zsinagóga ma is áll.

Rabbi Wiedernek bölcs fiai voltak, köztük az én megboldogult Édesapám, REB SHLOYME WIEDER, aki híres szónok is volt. REB SHULEM fiatalabb fia, REB HERCKE WIEDER nagy Talmud-tudós és I-tenfélő ember volt

1944-ben elpusztult az egész családjával együtt az auschwitz-i krematóriumban.

Reb Sulem Wiedernek nem nyúltak a nyilasok a szakállához, úgy indult el a gázkamrába. Rajta kívül minden zsidónak, az én mb. Édesapámnak is lenyírták a templom udvarán a szakállát. Pontosan emlékszem, mikor hazajött reggel az imádkozásból, szaladtam mondani mb. Édesanyámnak, hogy valami ember bejött a kapun. Nem ismertem meg a saját Apámat!

Nagymamám, Esther Blime Wieder ott fekszik a nyíregyházi Ortodox temetőben. A háború előtt halt meg.

Shulem Wieder főrabbi

Shiye és Debbie Lefkowitz

Debbie Lefkowitz

FELHÍVÁS

Kedves Hittestvéreink, Tisztelt Olvasóink!

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség a közeljövőben tervezi a zsidó temetőben az 50-es években felállított mártírok emlékfalának felújítását.

A tervezett felújítás során lehetőség adódik további, a Holokausztban elpusztultak nevének elhelyezésére, hogy emléküket megőrizzük az utókor számára.

Kérjük Önt, ha tudomása van mártírhalált halt személyről vagy személyekről, úgy a hitközség alábbi felsorolt elérhetőségeinek valamelyikén közölje a nevét, utolsó, a deportálás előtti lakhelyét. Természetesen kérjük a bejelentő nevét, címét, esetleg az információ forrását, mely adatokat kérésére zártan kezelünk.

Nem ragaszkodunk ahhoz, hogy az áldozat kizárólag nyíregyházi vagy a megyében élt személy lehet, hanem bárki, aki nevének elhelyezésére ez idáig nem volt és nem lesz más lehetőség.

Mint minden nemes cél mögött, itt is meghúzódnak a háttérben anyagi kérdések, melyekről csak a beérkezett igények felmérését követően tudunk nyilatkozni.

Elérhetőségeink:

Nyíregyházi Zsidó Hitközség
4400 Nyíregyháza,
Mártírok tere 6.
nyirzsido@gmail.com

MEGHÍVÓ

Hitközségünk meghívja tagjait és hozzátartozóikat

az idei Chanuka ünnepekre, melyet 2010. december 4-én tartunk 16.30 órai kezdettel.

Vendégeink lesznek a Nyíregyházán tartózkodó kiryat motzkini csoport diákjai.

Mindenkit szeretettel várunk!

SZILÁNKOK

Új szemüveg

Szabó Lőrinc örök becsű versében így magasztalja az új szemüveget:

*Rajz és rend ébredt, nyugodt muzsika,
a láthatár levetette puha
párázatát, fény s árny kettészakadt,
tündököltek a tiszta vonalak,
és lent a sín és fent a háztető
mind igaz lett, kemény és érthető.*

A történet az ötvenes évekből való. Új szemüveg kellett anyámnak, így kimentünk az ócskapiacra szemüveget választani. Nem nagyon kedvelte az optikusokat, jobban bízott az árusokban. Némelyek előtt halmazban álltak a különböző szemüvegek, amelyeket anyám próbálgatott, és persze csacsogott és csacsogott. Előkerült egy Szabad Nép hatalmas betűkkel. Na, ezt tessék elolvasni! – és olvasta nagy büszkén, amihez persze nem is kellett szemüveg. Figyeld a keretet, melyik áll legjobban az arcomhoz – kérte. Persze szerintem egyik sem illett, de mertem én ezt mondani? Talán a barna – mondtam bizonytalanul. Legyen a barna – mondta –, de kell egy tartalék is. Előkerült újra a Szabad Nép, nézegette újra a sűrű kerettest. Te, ez még jobb, mint az előző! Néztam tünődve, és mondtam: de anyám, ebben nincs is üveg! Váratlanul földhöz vágta a keretet, szeme villámokat szórt az eladóra. Nem vettük meg egyiket sem, csak csendben bóklásztunk hazafelé.

Halottak éve

Temetünk, mert nem vigyáztak ránk, mert nem vigyáztunk magunkra, vagy mindkettő. Temetünk, mert ez az élet rendje, így férfias. Maradnak az örökifjú nők. Fellelegeznek a gyerekek, a rokonok, hogy végre elment.

- Nehéz élete volt szegény Erzsónak, de maradt egy pár szép éve – szakad fel a szána-közös a mellettem állóból.

Temetünk becsületes apákat, legendásan jó anyákat, érdemtelenül meghalt gyermekeket, mert ez az élet rendje. Temetjük az elherdált ifjúságot, a kishitűen megfojtott középkort, a nyugdíjból tengetett öregkort és sopánkodunk, hogy is lehetett volna. Ködfátyolról, az eltékozolt szerelmekről, a nagy utazásokról és a semmire sem jó helyben maradásokról. Szóval erről a pitániér életről, mely már csak akkor nem pitániér, mikor megérint egy kéz és már nem tudod viszontszorítani, mikor a fejed felett mosolyog rád egy kép és már nem tudsz odafordulni, mikor hallod még, hogy sutyorognak, hogy melyik a legolcsóbb öregotthon.

Az utolsó három nap három halott. Az újságokból tudom meg. És mennyit nem írnak meg az újságok! Hogy szerettem-e őket? Nem

tudom. Hogy életem részei voltak, most már tudom. S hogy az én életem nekik mit jelentett, már örök talány marad.

Juju

Amikor beléptem a szobába, erősen markolta a járóka peremét, lábai remegtek, de két gyönyörű szeme szinte világított, s rekedtes kis hangján azt mondta: Papa. A lányomnak, Eszternek volt ilyen hangja, ekkor egy éves és pár napos volt. Csodálatos volt az élmény, még pusztit is kaptam az ő sajátos módján, hogy odatartotta a fejét.

Aztán pár tétova lépés következett. Legközelebbi találkozásunkkor már a rá jellemző karikázó léptekkel keresztbe-kasul bejárta a szobát. Lenn a kertben óvatos mozdulatokkal csiburázta a füvek közül a nem tudom, milyen kacatokat. És kacagott, permanensen kacagott világító kék szemekkel.

Teltek a hónapok, kis seprűvel és szivaccsal mindent takarított, széket, üveget, tűzhelyet. Már látszott, hogy jövőjét a tisztítóiparban fogja megtalálni. Jöttek a szavak egymás után. Élvezettel ropogtatta azokat, mindig figurázott hozzá egyet-kettőt. S ma már annyit beszél, mint egy jobbfejű feleség. A felét sem értem, de már rendeltem egy hallókészüléket, a jövő hónapban meglesz.

Csodálatos volt, ahogy Tel Avivban élvezte a vizet, a tengert, elbűvölte a rokonokat. Szellektált a ruhák, a cipők között. Mintha anyámat láttam volna hajdanán.

Jöttünk haza a forró nyárból a hektikus magyar valóságba. Kikisértek anyjával a reptérre, a kedvenc zöld ruha volt rajta. A kordon mögé jutva integettünk egymásnak. Egyre inkább csak két pontot láttunk, egy kisebbet és egy nagyobbat. Akkor a semmiség végén talán valami belekerülhetett a szemeimbe, mert elindultak a könnyeim.

Isten éltesen Jujukám, sokáig!

Dolinay Tamás

Szabó Tibor grafikája

A VIDÉKI ZSIDÓSÁG ÉLETE A LIMMUD KONFERENCIA KÍNÁLATÁBAN

Bevallom, én sem voltam tájékozottabb a kedves olvasónál Gadó János udvarias felkérésekor, mivel a címben olvasható héber szó mögött – a szó jelentése sem volt számomra világos – egy Magyarországon is működő nemzetközi zsidó szervezet áll, melynek híre nem jutott el a zsidó végvárok egyikéhez, azaz hozzánk.

A meghívásnak eleget téve három vidéki elnök feláldozta szabadidejét, utazott így-úgy sok száz kilométert, kijutott valahogy a Római partra, a konferencia színhelyére, ahol lévén a konferencia utolsó napja, nagyobb számú érdeklődőt nem fedezett fel.

A keveseket is szétaprózták a párhuzamos programok, így a beszélgetés résztvevőinek száma alig 5-6 főre tehető.

Utánanéztem azóta a Limmud céljainak, a "konferencián" szerzett tapasztalataimat jobbító szándékkal elmondtam a szervezet egyik alapítójának.

Eszembe jutott egy pesti zsidó hölgy kedveskedő megjegyzése felém, miszerint "örül a vidéki zsidó élet **újjáéledésének**". Erre a jóindulatú megjegyzésre annyit mondtam – amit tulajdonképpen a Limmud konferencia ügyesebb szervezése esetén a pesti "srácoknak" is elmondhattam volna:

Mi nem újjáéledünk, mert nálunk a vészorszakot követően azonnal megindult a szervezett zsidó vallási élet, mi küzdünk a fennmaradásunkért. A kettő nem ugyanaz.

További sikereket kívánunk a Limmud hazai szervezetének!

Kertész Gábor

Kék zsidósága a kezdetektől 1944-ig

Kék település a nyírbogdányi járásba tartozott, ahol a Statisztikai Hivatal adatai alapján 1840-ben 22 fő, 1880-ban 97 fő, 1910-ben 65 fő, 1930-ban 68, majd 1941-ben 86 fő izraelitát írtak össze. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a településen nem éltek korábban zsidók. A legelső írásos feljegyzés 1794-ből származik. A kéki lakosok adózásait tartalmazza, itt találkozunk elsőként egy Moses Zsidó nevű adózóval, majd két évvel később egy újabb névvel (Moses Narham), és a tartozások között feltűntették, hogy „Jákobb Zsidó tartozik borral”. Számuk folyamatosan nő a következő években, ahogy ezt jelzik az adózási iratok. Mindez azt bizonyítja, hogy a földesurak biztosították letelepedésüket, ennek a fejében a zsidók fizettek. Hol terményrel, hol például borral, kölcsönösen kereskedtek egymással: „Moses Zsidónak helység közönséges... való italt fizettünk. (1802.)” Bekapcsolódtak a falu gazdasági életébe, ők voltak a falvak bankárai is. Pontosan fizették az adót és az árendát is: „ez szerént nem hogy adósok maradtak, de még többet fizettek...” „Még az 1800-as év végén építettek egy házat, melyet a zsidó pap lakásán túl zsinagógának, templomnak is használtak... vele szemben építettek maguknak fürdőt is, ahová minden pénteken – vallási szokásuknak megfelelően – fürödni jártak.”¹ Az 1800-as évek elején jellemzően mezőgazdasággal, állattartással foglalkoztak. Az adózási iratok ekkor még nem tartalmaznak adatokat a zsidók körében hagyományosnak mondható foglalkozásokról (kocsmabérlés, mézszárszék). 1823-ban például meghatározott mennyiségű zabot, gabonát, szénát, szalmát fizettek be (Josef Zsidó, Limán Samu, Konkoly Zsidó, Miska Zsidó) és felsorolják a tulajdonukban lévő állatokat is, de béreletek nem szerepelnek. Jellemzően eleinte együtt szerepelnek az összeírásokban a nem zsidó adózókkal. Később, hogy folyamatosan nőtt a számuk – ezt bizonyítja, hogy míg 1823-ban 4 adózó szerepel, 1830-ban már 8 –, külön kezdik összeírni őket. „1831-ik esztendőben az Zsidók forspont járásért fizettek az alábbiakra: Jákobb Zsidó fizetett 5, Sije Mózes 6, Kis Márton 3, Zsidó Mester 3, Szunyog Zsidó 3, Fisú Zsidó 3, Cs. Tóth János 4”. 1836-ra már ketten kocsmát bérelnek (Jákobb Zsidó, Sije Márton). Az 1842-es összeírásokból kiderül, hogy már nem csak mezőgazdasággal foglalkoztak, földesurak hasznóbérlői is: Móses Jákób – csapláros árendája van. Jákób Samu – közepes csapláros árendája van és kaszálója is, Moses Sije amellet, hogy közép csapláros árendája van, állatokat is tartott. Lichman Sámuelnek pedig egy szolgálója is volt a középrendű árenda mellett. Sije Mártonnak kocsmája és árendája.

A zsidó népesség száma olyannyira növekedett, hogy 1848-ban újabb – egész vármegyére kiterjedő – összeírásokat rendeltek el, aminek eredményeit két hónapon belülre kérték. Családonként, hozzátartozókkal együtt. Tartalmazta az illető

nevét, életkorát, születési helyét, a kereset módját, valamint a magaviseletet. Kéken ekkor 16 család lakott, nagyobb részük itt született, de betelepülők is vannak. Jellemzően a környező településekről jöttek, beházasodtak (Vasmegyerről, Ramocsaházáról, Székelyből, Ajakról stb. származtak). Gyerekek száma családonként 2-5 fő körüli. Összesen 54 fő élt a faluban.

Falusi zsidó gyerekek

Foglalkozás tekintetében 3 hasznóbérlő, 3 kereskedő, 3 halkupéc, 2 kocsmáros, gubás és tanító is élt a faluban. (A települést víz vette körül, ami halban nagyon gazdag volt, lehetővé tette a hallal való kereskedést). A '48-as összeírás megerősíti a tényt, hogy a Mózes hitűek béreltek földeket, italmérsi engedélyük is volt, és az, hogy gubás is volt, jelzi, hogy elsősorban fogyasztási cikket előállító iparágban dolgoztak. A következő évben bejegyezték az izraelita temetőt is (300 öl). Fontos momentumként kell megemlíteni az 1867-es esztendőt, amikor is a kiegyezés után Eötvös József vallásügyi miniszter liberális reformjai között az egyik legelső a zsidók teljes egyenjogúsításáról szóló törvény volt. Ennek eredményeként vásárolhattak birtokot, amivel többen is éltek: „Weisz Majer szóval jelenti, hogy Tóth Lászlóné Szöllősi Juliska, Szöllősi Borbála 3545-3546 b. jelzett birtokát megvásárolta fele részben (Kék febr. 5. 867.)”. „Weisz Kain szóval jelenti, hogy d. Kapsa János 362 r.f.s. szőlőjét örök áron megvásárolta (Kék dec. 6. 867)”. A századvég liberális légköre érződött a faluban is: „... rabbi lakást és iskolát építettek. Az iskola, ahová a zsidó tanulók hittan órára jártak, egyúttal imaházul is szolgált. Az épülettel szemben az útest másik oldalán volt a fürdőjük. A tanító, akit a kékiek csak „metszőnek”, sakternek neveztek, hittanóra után héber nyelvre oktatta a gyerekeket. Ezen kívül ő végezte az istentiszteletet is. Ezt a helyiséget, templomot zsinagógának nevezték. Törvényük szerint ide a férfiak csak fejfedővel, kalappal léphettek be. De törvény határozta meg azt is, hogy a zsinagóga három részből álljon: 1. rész az árusok helye volt. Itt történt az üzletkötések bonyolítása.

¹ Szathmáry István: Lápvidékből származó falu. Kék község története 1268-1945-ig. Debrecen. 2000 : 32.

2. rész a Kegyhely. Itt helyezték el kegytárgyaikat (öt és hétágú gyertyatartó stb.) 3. rész a Főpapi hely. Ebben a részben volt elhelyezve a tóratekercs... Az árusok helye az udvaron volt. Istentiszteletük aránylag rövid volt, melyet a kántor igen érces hangon végig énekelt. A férfiak fehér-fekete kockás kendőt terítettek a fejükre, vállukra. Bal karjukat szíjjal körbefonták, homlokukra fekete négyyszögletes dobozkat erősítettek. Imádkozás közben, ha valami jó ötletük támadt, eladási vagy vételi lehetőség jutott eszükbe, azt azonnal elmondták egymásnak.”² A vallási parancsokat megtartó, hagyománytisztelő ortodox közösség volt. Volt fürdőjük is. A mikvére így emlékszik Tóth Károly: „Volt nekik egy kisebb épület a sarkon alapincézve, de ebbe a picébe lenn le volt fürve. Ott volt egy pumpás kút. És ott volt egy nagy üst. Abba mosakodtak. Aki ott meg akart mosakodni, az vitt tüzelőt, oszt ott melegítették a vizet, és ott megfürödtek. Szóval az egész zsidóságnak ott volt a fürdője. Ott fürödtek.” A férfiak és nők külön fürödtek. A metsző lakása mellett volt, ami egyben zsinagóga is volt, így jellemzik: „Egy olyan hosszú ház volt... egy kis nád, nem nád, piros cserepes lakás volt, és akkor hosszú volt, és volt a metszőnek egy szobája, egy konyhája, nem volt más, csak egy spájz. És akkor utána volt egy templom. Egy épületbe a férfiak, és az különbéjratú volt, és külön a nőknek. Azok külön imádkoztak. És akkor volt egy ilyen fabódé, és akkor abba volt nekik a sátoros ünnepkor kidíszítve, feldíszítve. És akkor annak a helyiségnek a végében volt egy ilyen deszka valami, és akkor a tyúk nyakát, liba, kacsa nyakát ott vágta el a metsző, és akkor volt az udvaron egy eperfa, és akkor oda kidobta, míg meg nem döglött, nem vitték el. Az egész faluból odavitték. Egy nagy borotvával vagy mivel.”³ A szombatot tartották, keresztény leányok jártak be tüzet gyújtani, amiért cserébe hol kalácsot, hol pászkat kaptak. „De a világon semmit se csináltak szombaton. Azok mindig imádkoztak, váncogtak, mi úgy mondtuk. Azok mindig imádkoztak. Felvették azt a csikos lepelt a férfiak, amikor ugye imádkoztak, de mikor kijöttek szellőzni, akkor ugye láttuk őket. Midig imádkoztak. A nők meg általában fehér ruhát vettek magukra, de apró gyerekektől kezdve mindenki ott volt. Mind ott kivétel nélkül, mind ott volt. Mindig mentek azok, szombati napon egész nap nem dolgoztak ugye.”⁴

A második világháborút megelőző időszakban körülbelül húsz család élt a faluban, mezőgazdasággal, kereskedelemmel foglalkoztak, de szatócsboltja is volt több családnak. A boltban alapvető élelmiszerek mellett fűszereket, méteres anyagokat, de még koporsót is lehetett kapni. Szerették őket az asszonyok, hitelt is adtak. A legszegényebb zsidó, Kis Goldstein bácsi cipész volt, 9 gyermeke volt. Csillag József gyógyszerészként dolgozott a szomszédos faluban. Metszője is volt a kis közösségnek: „... egy olyan karimás kalapja volt. Egy ilyen nagy karimás fekete kalap, aztán egy fekete, olyan háromnegyedes kabát. Hát most már nem

hordanak olyat. Fekete frakkforma kabát volta rajta, meg ekkora szakálla. Fekete szakálla... pájeszt is hordott, ahogyan a fia is, aki rabbi képzőbe ment továbbtanulni.”⁵ A zsidóasszonyok kóser háztartást vezettek: „... volt nekijek fazikjuk külön, amibe csak a húst, a kóser meg mittumén minek, abba csak húst főztek, úgy mondták húsos fazik.”⁶

Ezt a szép békés együttélést szakította meg az egyre erősödő zsidóellenes politika, amely fokozatosan megfosztotta a zsidó lakosságot az állampolgári jogaitól, majd amikor Magyarországot megszállták, sajnos itt is megkezdődött az összegyűjtésük: „Nem tudom mi gyönyörűsége volt Hitlernek, hogy összeszedje. Legalább elkésett volna, hogy ne bánthassa. Hát azok nem bántottak senkit. Nem loptak azok. Nem lopta volna el a magyarnak semmiét. Nem csapta be a magyart. De a magyar kereskedő sok embert becsapott. De ő nem csapta be, ők ilyenek voltak... mikor a németek bejöttek az országba, akkor a zsidók már sárga csillaggal voltak. És utána őket nem sokkal el is vitték. Sajnáltuk őket, de az idősebbek meg még jobban. Meg ugye szomszédok voltak, jók voltak azok, nem voltak azok olyanok, hogy ellenségesek. Azok nagyon tisztelték a szomszédokat.”⁷ A helybeliek elmesélték: készültek már rá, hogy elviszik őket, ahogy mondák, háromszor is kisütötték a kenyeret. Leventék őrizték őket. Szekéren vitték őket a Nyíregyháza melletti gettókba, szegény öreg Grüner bácsi már olyan beteg volt, hogy útközben meghalt. Úgy emlékeznek, hogy vasárnapi napon történt: „Összeszedték szegényeket, meg ugyi akinek fogatja volt, menni kellett, vinni kellett őket. Az én uram is vitt. Akinek fogatja volt, az nagy sokan voltak. A kis holmijokat vitte ugye. Volt olyan család, aki fel se tért egy fogatra, mert akkor még nem ilyen stráfok voltak, nem ilyen kocsi volt. És amikor úgy felpakolták őket, akkor elindultak. De az borzasztó volt abba az időbe, nagy dolog volt az.”⁸ Margit néni így mesélte: „... elmentünk egy vasárnap este bámulni, összetoborozták ott annál a zsidó templomnál az udvarra, akik nem fértek már, a kapu előtt kellett nekik állni... Szegények. Voltak ott magyarok is, akik sírtak, na. Osztán a tiszték meg, lehet menni velek, ha sajnálja! Úgy tett a csendőr. Lehet menni velek, aki sajnálja! Sose felejtem el. Mindig úgy van eszembe. Mit kell sajnálni! Aki sajnálja, lehet menni velek. Ülni fel a szekerre és menni velek...” Miután elmentek, a fürdőt és a zsinagógát lebontották, értékeiket széthurcolták, és nyoma sem maradt az egykori kis zsidó közösségnek. Néhányuk hazajött (heten), egy részük Izraelbe, mások Amerikába vándoroltak ki. „Nagyon szomorú, nem szabad lett volna ezt csinálni. De azt mondta Klein Józsiné, hogy ezt meg lett írva a Bibliába.”⁹

⁵ Lippainé Kerepesi Margit néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

⁶ Lippainé Kerepesi Margit néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

⁷ Dományiné Enyedi Erzsike néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

⁸ Dományiné Enyedi Erzsike néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

⁹ Sós Lajosné Ancika néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

² Szathmáry István: Lápvidékből származó falu. Kék község története 1268-1945-ig. Debrecen. 2000 : 62.

³ Dományiné Enyedi Erzsike néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

⁴ Dományiné Enyedi Erzsike néni szóbeli közlése 2009. október, Kék

HÚSZ ÉV A NYÍREGYHÁZI ÖNKORMÁNYZATBAN

A fenti címmel rövidesen bemutatásra kerül életem második könyve. Amikor elhatároztam, hogy a 60. születésnapomra összehozok egy könyvet az eddigi életemről, még nem a közéleti munkám összegzésének megírására készültem. Az ötletet tulajdonképpen a nagyobbik lányunk 30. születésnapjára készített képes album adta 2007-ben, melyet a feleségemmel, valamint a GPRINT Iroda segítségével hoztunk létre és Évike lányunk 30 évét mutatja be, egyetlen példányban, ezzel is jelképezve, hogy minden ember egyetlen és megismételhetetlen léttel van jelen a földi világban.

2008 februárjában kezdtem hozzá a fényképeim és a dokumentumok, újságcikkek kiválogatásához és menet közben alakult a koncepció.

Természetesen így naivitás volt azt gondolni, hogy ez kész lesz még abban az évben, és átadhatom a családomnak a 60. születésnapomon 2008-ban.

Mivel ilyen típusú szerkesztő és írói munkát még nem végeztem, hát nem csoda, hogy nem voltam tisztában a feladat nagyságával, és csak menet közben döbbsentem rá, hogy milyen nagy fába vágtam a fejszém.

Végül két és fél évi munka eredményeképpen megszületett a mű a közéletben eltöltött 20 évről, de készülöben van az eredeti tervnek megfelelően egy családi képes krónika is a család számára.

A könyv fejezetenként taglalja azt az öt ciklus, amelyben mint alpolgármester (8 éven át), később pedig mint önkormányzati képviselő-környezetvédelmi tanácsnok igyekeztem a város fejlődése érdekében tevékenykedni.

Vannak benne tematikus fejezetek is, úgymint; testvérvárosi látogatások, eredményeim az országgyűlési választásokon, eredményeim az önkormányzati választásokon, tablók, a közgyűlések tagjaival, kedvelt kiadványaim, az Inczedyek találkozója-az első polgármester leszármazottjainak részvételével, régi képek és polgármester festmények és találkozás az elnökkel-Göncz Árpáddal.

A fejezetek természetesen a tényeken felül tartalmazznak szubjektív megállapításokat is, elsősorban ami a politikai közhangulat változását illeti.

Nem törekedtem teljességre, nincs benne az önkormányzati munka minden ága, de azok a területek, amelyekkel foglalkoztam, és közvetve vagy közvetlenül részt vettem a folyamatokban azok szerepelnek a könyvben, valamint a város életében bekövetkezett jelentős állami fejlesztések is.

Remélem, hogy ezzel a kis beharangozóval felkeltettem az érdeklődést a könyvem iránt. Biztos vagyok benne, hogy aki elolvassa, egy kicsit mélyebben beleláthat a helyi politikai élet folyamataiba, meg természetesen az én munkásságomba.

EGY IGAZ BARÁT EMLÉKÉRE

Nyíregyházára 1971-ben költöztem. Nem ismertem senkit. Először Kelemenéknél laktam albérlésben, és egy rövid idő után Pelsöczy Magi néni vett oltalmába.

Komolyan vette a feladatot, a szüleim kérésére bemutatott velem egykorú zsidó fiataloknak és családoknak. Így ismertem meg Tordaiékat, Nánásiékat és Strauszékat.

Magi néninek eszébe jutott, hogy van még egy zsidó fiú, aki velem egykorú. Az Omnia előtt mentünk kocsival, amikor észrevette Sugár Andrist, aki a kapuban állt. Bemutatott, és ettől kezdve összefonódott az életünk.

Később, mikor már családok lettünk és jöttek a gyerekek, még közelebb kerültünk egymáshoz. A feleségeink is nagyon jó barátok lettek, és a gyerekek is tartják a kapcsolatot.

A lánc sohase szakadt meg, mindig tudtunk egymásról, tartottuk a kapcsolatot azután is, hogy mi Svédországba költöztünk.

Andris mindig vidám volt. A betegsége alatt sem panaszkodott és reménykedett az utolsó percig.

Amikor utoljára találkoztunk, szomorúak voltunk, mert mindketten tudtuk, hogy hamarosan elszakad ez a hosszú éveken át összekapcsoló baráti lánc.

Én még nem voltam a nyíregyházi temetőben, de ezen túl lesz kihez menni.

Andris, nagyon fogsz hiányozni, de az együtt töltött hosszú idő emléke tovább él.

Nyugodj békében.

HARCTÉRI SOKK

A jom kipuri háború megtanított bennünket arra, hogy rendelkezünk azzal a képességgel, és különösen akarattal, hogy megtegyük a szükséges lépéseket függetlenségünk megőrzése érdekében.

„Sem Izrael állama, sem az Izraeli Hadsereg (IDF), sem az izraeli társadalom nem képes arra, hogy megnyerjen még egy jom kipuri háborút” – írta Gabi Ashkenazi vezérkari főnök egy a Maariv c. újságban megjelent cikkében. A jom kipuri háború ilyesfajta megvilágítása, illetve a cikk további gondolatmenete teljes mértékben megalapozatlan. Csak remélni lehet, hogy valaki más írta a cikket, és, hogy a vezérkari főnök nem olvasta át teljesen, mielőtt engedélyeztette volna az írás megjelentetését. Amennyiben más a helyzet, mindannyian kezdetünk aggódni amiatt, hogy

Izrael első számú katonája valóban azon véleményének ad hangot, hogy egy esetleges újabb hasonló támadás bekövetkeztekor nem leszünk képesek kellő módon reagálni.

Alapvető fontossággal bír, hogy rendet rakjunk a fejekben. Ashkenazi szavai egyértelműen inkorrektek és reménnyel töltik el azokat, akik csak a lehetőségre várnak egy újabb háború megindítására, és van belőlük elég. Még fájóbb továbbá, hogy a cikk növeli a bizonytalanság érzetét magukban az emberekben valamint a hadseregbe vetett hitükben. A főparancsnok, akinek az lenne a dolga, hogy motiválja katonáit, azt állítja, hogy az IDF jelen körülmények között nem tudna elviselni 2800 halottat és 8000 sebesültet, ahogyan az a már fent említett háborúban

történt. Jaj nekünk, ha csak egy kis része is igaz annak, amit Ashkenazi mond.

Nem szabad megadni az ellenségnek azt az esélyt, hogy meg tudjon bennünket lepni, és egy olyan helyzetbe kényszerítsen minket, ahol kénytelenek vagyunk hasonló, vagy kisebb veszteséget elkönyvelni. Még a mai világban

Ariel Saron katonái között a jom kipuri háborúban

is, ahol az emberi lélek nem bír nagy jelentőséggel, el tudunk viselni egy jom kipuri háborút, vagy még rosszabbat is. (Fontos megjegyezni, hogy a második libanoni háború kudarca nem a limitált kiképzésnek, a rossz parancsnoki utasításoknak vagy éppen egy rossz katonai koncepciónak volt az eredménye).

A zsidó népet rengeteg szenvedés sújtotta történelme során, de mindig túlélte. Politikai és katonai vezetők azt mondták a Függetlenségi Háborúban a népnek, hogy a hatmillió áldozat ellenére a zsidó nép feltámad hamvaiból és győzedelmeskedik, még ha néha pusztá kézzel is kell harcolnia. És akkor jön egy parancsnok a mai generáció képviselőjében, aki deklarálja ama népnek, amelyik harc

oszlán módjára küzdött a függetlenségéért a Holokauszt után, hogy ez a nép nem tudja meghozni a szükséges áldozatot a szuverenitása és a pusztá léte érdekében. Micsoda hitetlenség!

Tény és való, hogy hasonló kijelentések pártvezetők, akadémikusok és vezető intellektusok száját is elhagyták már. Egy katonai vezetőnek azonban az a feladata, hogy erőt adjon katonáinak, a népének – mint Jehosua és Kaleb a maguk idejében –; lelkesítse őket, hogy a lehetetlent is le tudják győzni. Mind a köznyelvben, mind pedig a katonai terminológiában elfogadhatatlan az olyan szóhasználat, hogy „nem bírunk ki még egy olyan háborút”.

A jom kipuri háború valójában pont az ellenkezőjét bizonyította. Talán az a győzelem volt a leghatalmasabb, amit népként valaha is megéltünk.[...]

Abba kell hagynunk a szakadatlan önosztorozást, és tanulnunk kell azokból a győzelmekből, melyek kiváló leckeként szolgálnak, miszerint amennyiben rákényszerítenek bennünket, rendelkezünk azon képességekkel és legfőképpen akarattal ahhoz, hogy meghozzuk a szükséges áldozatot függetlenségünk megőrzése érdekében. Fel is készültünk rá, többek között azért, mert ha itt nincs egy zsidó állam, akkor sehol sincs. Illetve ha nincs a zsidóknak állama, akkor a jövőben zsidók sem lesznek. (Csak meg kell nézni, hogy a diaszpórában élők mennyire asszimilálódnak). A zsidó nép fennmaradása a zsidó állam legfőbb célja.

Israel Harel a Haaretz c. izraeli napilapban 2010. október 14-én megjelent írását fordította:

Sugár Károly

NAGYÜNNEPI NOSZTALGIA

Néha egy-egy illat, vagy egy fa árnyéka, egy virág színe az, ami visszahozza gyermekkoromból az őszi ünnepek emlékét.

Őszi ünnepek, nagy ünnepek, sátoros ünnepek...

A készülődés volt az egészben a legjobb. Akkoriban biztos nem voltam túl lelkes, hiszen sok munkával járt ez a készülődés. Először is a pincétől a padlásig kitakarítottuk a házat, mindennek csillognia-villognia kellett.

Rosh Hasana (szabolcsi tájszólással Rasesoni) előtt egy héttel Anyámat Apám vitte ki a piacra lovas kocsival.

Baromfit, élő tyúkot, libát vásároltak, ha éppen nem volt otthon vágnivaló. Hatalmas kosarakban gyümölcsöket hoztak haza.

Az őszibarack, amire leginkább emlékszem. Ma arra az őszibarackra azt mondanánk, hogy valami vad gyümölcs. Apró szemű volt, halványzöld színű volt a húsa is, a héja is, a mag körül pedig piros cirkás. Nagyon finom íze volt, állítom, hogy a mai sokszor fél kilós, tetszetős barackok íze meg sem közelíti azt a zamatot.

Így vagyok az almával is, a jonatánnak szerintem nincs párja sehol a világon.

Azután közvetlenül az ünnep előtt főztük a szokásos ételeket. Mindenekelőtt húsleves, csirkepaprikást, töltött csirkét, tarhonyát, almakompót, sárgarépa főzeléket, falshalat.

A sütemények is mindig ugyanazok voltak, diós lekváros bukta, almás pite, na és el ne felejtsem mindenk előtt a páros kalácsot, a „barcheszt”. Hogy tudta azt Anyám megcsinálni, felfoghatatlan. Gyönyörű volt, kívülről piros, ropogós, belül foszlós, puha. Hatos fonással készült.

A hatos fonást mindig meg akartam tanulni, de halogattam az alkalmat, hogy Anyám megmutassa, aztán sor került rá 2004 augusztusában. Itthon volt Judit lányom, a vejem Márk, a húgom Ani és az unokanővérem, Thalma. Anyukám akkor már nem volt a régi, de a társaság az, hogy ilyen ritka alkalom volt, hogy a családból ennyien összejöttünk, erőt adott neki. Két barcheszt sütöttünk, és megtanította nekünk a hatos fonást Az volt a hattyúdala, a 2004-es őszi ünnepekkor már a kórházban volt és november 15-én (kiszlév 2.) meg is halt.

De az a késő augusztusi vidám délután, ahogy gyakoroltuk a kalács fonását, felejthetetlen.

Valahogy a gyermekkorombeli nagyünnepekkor mindig szép őszi idő volt. Nappal meleg, napos, estére vált csak hűvössé.

Jom Kipurkor (szabolcsi tájszóval: Jamkiper) az egész napot a templomban töltöttük, akkor a nők még a karzaton ültek, onnan lestünk a rácsokon keresztül lefelé a férfiak részlegére.

A legjobb az egészben a szünet volt a délelőtti és a délutáni ima között. A templomudvaron játszottunk és füleltünk az asszonyok beszélgetésére.

Aztán este otthon a vacsora, az égő gyertyák, a szüleim öröme, hogy sikerült megtartani a böjtöt.

Tulajdonképpen a sorsom alakulását is a jom kipuri szünetnek köszönhetem.

Apám ugyanis vallás ide-vallás oda, a szünetben mindig elintézte az esedékes hivatalos ügyeit. Így volt ez 1968-ban is, amikor érettségi után munkát kerestem. Apám a szünetben elment a telekkönyvi hivatalba. valamilyen ingatlan-ügylet volt éppen napirenden. Elbeszélgettek a telekkönyv vezetőjével, elmondta, hogy van neki egy 18 éves – idézem

– „nagyon okos, ügyes” kislánya, aki munkát keres. Mondta a telekkönyvvezető, hogy jöjjön be az a kislány holnap, meglátjuk, mennyire okos, ügyes. Így is történt, be mentem (ezt ma állásinterjúnak mondják), és harmadnap már a Nyíregyházi Járásbíróságnál, mint Telekkönyvi Hatóságnál dolgoztam, ami meghatározta az egész további életemet.

De a nagyünnepek már nem olyanok, mint a gyermekkoromban voltak... vagy ez csak nosztalgia?

Klein Éva

TEMETŐI NYITVA TARTÁS

**Március 31-ig: vasárnaptól csütörtökig 9.00-tól
12 óráig.**

**Pénteken és szombaton, valamint állami és
zsidó ünnepeken zárva.**

Telefonszám: 06-30-318-4907

Sürgős esetben hívható:

Somos Péter: 06-30-490-0084

KÖZLEMÉNY

Értesítjük hittestvéreinket, hogy hitközségünk irodája 2010. december 17-től 2011. január 03-ig zárva tart.

Sürgős esetben hívható:

Kertész Gábor elnök:

06-30-915-3415

Somos Péter gondnok:

06-30-490-0084

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: sofarujsag@gmail.com, tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Főszerkesztő: Somos Péter. Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség. Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Typográfiai munkák: Kalenda Szerkesztősége (4400 Nyíregyháza, Zrínyi I. u. 3-5)

Készült a Gprint Iroda digitális nyomdájában (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!